

ADALÉKOK ARANY DEBRECZENI DIÁKSÁGÁHOZ.

Arany debreczeni diákságához, küzdelmes ifjúsága egyik legértékesebb szakaszához kívánunk néhány adalékkal hozzájárulni. Mert mindaz, amit eddigelé erről tudtunk, csupán Önéletrajzi Levelének néhány exoterikus vonása, és a Bolond Istók II-ik éneke volt, amely már tárgyánál és hangulatánál fogva is sokhelyt rikítóbb színekkel fest, sem minthogy állításait színigazságként elfogadhatnók. Ezeket óhajtjuk egypár hiteles adalékkal részben kiegészíteni, részben valószínűbbé tenni. Tisztán mutatván az időpontot, amelyben Arany az iskolai törvényeknek «subscribál»; a tanulmányi féléveket, amiket végig hallgatott, tantárgyait és osztályzatát, amikre Bolond Istókjában elég pontosan hivatkozik. Végül kortársait és tanárait, ez utóbbiakat, akik minden gúny és kritika ellenére nemcsak a debreczeni kollégium örök díszei, hanem mint tudósok és tanítók is kiváló, sőt országos hírérférfiak. Az egész magyar nevelésügy elsőrangú büszkeségei.

I.

Arany *subscriptionális lapja* a ref. főiskola «Series Studiosorumá»-nak III-ik kötetéből.¹ (Lásd A-mellékletünket.) Ez aláírások pontos, alfabetikus sorrendje onnan ered, hogy az ifjak, miután a Senior előtt jelentkeztek, s ez őket — egyre-másra — fölvette, pár nap múlva már abc-rendben sorakozva írják alá nevüket az anyakönyvbe. Arany, mint látjuk, a névsor 2-ik száma alá esik; szintén sajátkezűleg, s a kor divatához képest, latinos alakban írt névvel s bő nationaléval. (Kora, vallása, nemzetisége, atyjának neve és foglalkozása; szülőhelye stb. stb.) Amint pedig az utolsó rovat, a tandíj rovata (Taxa Minervæ) mutatja, szegény fiú létére ő se fizetett az aláírási-díjon kívül semmit. Betűinek karaktere, bár egy 17 éves ifjúéhoz képest meglepően érettek és határozottak: ugyanazok a vékony, könnyed, kalligrafikus vonások, amelyek az ő tollát halála napjáig jellemezték.

Még egy helyt, ugyanazon könyv 135-ik lapján, az 1835 novemberi aláírások közt fordul elő Arany neve. Most is a sor élén, szakasztott olyan adatokkal, de már nem sajátkezűleg. Neve előtt e pár betű:

¹ Ez a kötet 1824 nov. 3-tól—1868/9 okt. 6-ig terjed.

nov (itius), alatta pedig ez a megjegyzés: Redux e Præceptoratu Kisuj-szállásiensi verum subsr. receptus inter novitios.

II.

Tantárgyai: Épp ily gondosan és jól összeállítható évről-évre, semesterről-semesterre azoknak a tárgyaknak a sorrendje és köre, amiket Arany debreczeni togatus (filosofus) deák korában hallgatott és amikből vizsgálatot is tett. Sőt különös érdeket ad ez adatoknak az a körülmény, hogy a kollégium régi szokása szerint maguk az előadó-tanárok írták be e végzett anyagot; jelezve annak beosztását, menetét, főbb pontjait is elég tüzetesen, amint ezt éppen Kerekes, Sárváry és Péczely professzorok bejegyzéseiben találjuk.

S e tárgyak mindegyike szinte pontról-pontra megtalálható a Bolond Istók II-ik énekének humoros reminiscentiáiban. Így például a *mathezis*, amelyről Arany többek közt így ír:

De iskolában rettenté a sok
A+b, nagy $\sqrt{\quad}$, s a dült ∞ -asok. II. é. 23. és 24. v. sz.

A « *kövész és fűvész-tudomány* »:

... De a padokban (ah, szánni való agy!)
«Magolni» kelle kő, virág nevét; U. o. 26. v. sz.

A pædagogióával kapcsolatos *filozófia*:

Isten, világ, ember: a tiszta ész
Nyitját ezekhez vágya feltalálni stb. U. o. 26. és 27. v. sz.

Aztán a *történelem*, amely szerinte:

Nem az volt, mi szellemnek mondatik:
De a föld minden évszáma, királya,
Meg a tanító körmönfont irálya. U. o. 28. v. sz.

Végül a *görög-római klasszikusok*, akik között ugyan a kedvelt Vergil neve, a bejegyzés szerint, nem fordul elő, csupán a Horác, Homér és Isokratesé, ez azonban nem zárja ki, hogy más kapcsolatban ne olvasták volna. Erről a tanításról mondja keserűen Istók, amit adataink is igazolni látszanak, hogy a:

Classicusokhoz épen szíve vont a:
Kedvence volt Horác, Virgil, Homér;
De szót hüvelyből nem örömet bonta,
Virágot nem tiport el a gyomér; stb. U. o. 29. v. sz.

★

Ime már az Arany által hallgatott tantárgyak sorozata, az előadó-tanárok és a tananyag-részletezésével együtt:

1833—1834.

A.

«Alólírott az 1833/4-diki oskolai Esztendő első felén tanítottam *Magyar nyelven* a Bölcselkedési Pálya (Philosophicus cursus) első esztendejében :

A' Kővéstudományt (Mineralogia) nevezetesen pedig :

1-ör. Az egész *Kőfajtudományi* nyelvet (Oryctognostica Terminologia) Werner szerint.

2-or. Magát a *Kőfajtudományt* (Oryctognosia), ugyancsak a Werner alkotmánya szerint; melynek tanításában különös tekintettel voltam arra, hogy jelesen az olyan Kőfajokkal esmerkedjenek meg Tanítványaim; melyek bennünket vagy a Természet vizsgálásra, vagy a Mesterségekre nézve közelebről érdekelnek; megemlítvén minden Kőfaj után annak a közönséges életbenn, és a' Mesterségekbenn való nevezetesebb hasznait is.

3-or *A Hegyalkattudomány* (Geognosia) nevezetesebb igazságait; nem ugyan alkotmányossan, hanem csak a Kőfajtudományba bele szöve».

KEREKES FERENCZ m. k.

B.

«Az 1833/4-ik esztendő első felében a Nevelés, a Német és Francia Nyelvek tudományjaiból a következőket tanítottam :

A) *Tulajdonképpen való Nevelés Tudományjából*

1. A Bevezetést, nevezetesen a' Nevelés tudományja meghatározását, eredetét, a' Philosophiával való egybeköttetését, Felosztását; a nevelésnek célját, hasznát, kiterjedését sath.

2. Az emberi testnek és léleknek rövid esmeretét.

3. Az emberi természet kifejtődését a különböző korokhoz képest.

B) *A' Tanítás Tudományjából*

1. A' Közönséges Tanítástudományját, nevezetesen a Tanítás közönséges törvényeit, a' Tanítás helyes módját, annak többféle formáit és neveit; a Tanítók kötelelességeit, mind a tanításra, mind a tanítványaival való bánásra nézve.

2. A Különös Tanítástudományból az Olvasás tanítása módját és annak rövid Historiáját.»

C.

«C) *A' Francia és Német nyelvtudományból :*

A Francia nyelv első kezdeteit a 3-ik esztendő Philosophusoknak, a Német nyelv méjebb esmeretét az 1-ső esztendősöknek.»

ZÁKÁNY JÓZSEF m. k.

D.

«Alólírt, az 1833/4-diki oskolai első Félévben, a Bölcselkedési első évi Hallgatóinak tanítottam :

A) *A Mennyiségi Tudományból*

1. Bévezetés ezen Tudományba.

2. Községes számvetést.
3. Általános vagy Betűszámvetést ú. m.
- a) Bèvezetést a' Betűszámvetésbe
- b) A' Betűszámvetési négy egyszerű munkákról.
- c) A' Törtszámokról.
- d) A' Mennyiségek Hatalmaikról.
- e) A' Mennyiségek Gyökereikről.
- f) Az Egyenlítésekről.
- g) Az Arányokról.
- h) A Szerekről.
- i) A' Fojdogáló szerekről.

E.

B) *A Görög Nyelvből*

1 Ezen Nyelv Grammaticáját.

Isocrates, Demonicushoz irt Parainesisének Fordítását, 's Grammaticai Szabályok Szerinti Fejtegetését.»

KARIKA JÁNOS m. k.
Lector.

1834—1835.

A.

«Alóírt az 1834/5. Oskolai Esztendő utolsó felén tanítottam *Magyar nyelven e' következő Tárnyakról.*

A' Böleselkedési Pálya (Philosophicus cursus) első esztendejében.

1-ör. A Fűvésztudomány elmékedő részéből (Botanica Theoretica):

1. A' Fűvésztudomány Nyelvet (Terminologia Botanica) Linné szerint magyarul s deákül egyszersmind.

2. Gyakorlottam Tanítványaimat, az előttük esmeretlen plántáknak kikeresésében és meghatározásában (Determinatio).

II-szor. A' Fűvésztudomány haszonkereső (Practica) részéből pedig tanítottam a' plántáknak gazdasági s mesterségbeli hasznaikról jelesbben,

1-ör. Az embereknek és barmoknak, itt a mi éghajlatunk alatt egyedül szolgáló nevezetesebb növényekről, s ehez todalékül a Plánták országából kerülő mesterséges Italokról, és Fűszerszámokról.

2-szor. a' Ruházatra, 3-or az Építésre, 4-er a tüzelésre, 5-ször a Bőr-készítésre, 6-or a Festésre, és 7-er különböző aprólékos haszonvételekre szolgáló plántákról. 8-or az Olajokról, mellyek a' Plánták országából kerülnek. 9-er a' Fákából kiszivárgó különböző nedvességekről, különösen a mézgákról és gyantákról, 10-er a' plánták megégetéséből származó hasznos testekről.»

KEREKES FERENCZ m. k.
k. r. Tanító.

B.

«A Helv. Vallástételt tartók Debreczeni Collégiumában az 1834/5-ik Oskolai Esztendő utolsó felében az 1-ső esztendő s Felsőbb Tanulóknak, a

Nevelés Tudományából és a Német nyelvből (a' 3-ik esztendősöknek pedig a Francia Nyelvből) e' következő Tárgyak tanítottak :

A) *Az 1-ső Esztendősöknek.*

I-ször A' Nevelés Tudományából.

I-ső Rész. A' Testi nevelésről.

1. Az egészség fen tartására szükséges dolgokról u. m. : a Levegőről, Világosságról, Melegségről, Ételről, álmról és nyugalomról, a Testi mozgásról, a' tisztaságról, és elmeccsendességéről, vagy az Indulatokon való Uralkodásról.

2. Az érző eszközöknek és külső Tagoknak épségben való megtartásáról, kiméleséről, erősítéséről, és tökéletesítéséről.

II. Rész. Az értelmi Nevelésről.

Az érző, képzelő, Emlékező, Figyelmező, Gondolkodó, és Okoskodó tehetségekről való bánásról, s azoknak tökéletesítéséről.

III. Rész Az Erkölcsi nevelésről.

Az erkölcsi Nevelésnek Közönséges Reguláiról.

Ezenkívül a Különös Tanítás Tudományából : a' Szép Irás Mesterségéről.

C.

II-szor A' Németh Nyelvből.

Grammatikai Gyakorlások tétettek és fordítottak Magyarra a Márton József Német Grammatikája Tudományos Olvasó Könyvének 1-ső Szakaszsa ; a III-ik Szakasznak utolsó része, nevezetesen a' Krisztus Urunk születése után való Historiának rövid Summája, és a' IV-ik Szakaszból a Természeti Historiából a Hódig.»

Debreczen Aug. 25-kén 1835.

ZÁKÁNY JÓZSEF m. k.
Professor.

D.

«Alólírt a Bölcselkedés első évi Hallgatóinak az 1834/5-iki Oskolai második félévben e' következő tárgyakat tanítottam :

I. A' Mennyiségek Tudományjából :

A' Terjedtségmérést. Nevezetesen :

a) A' Hoszsúságmérést.

b) A' Lapmérést.

c) A' Tömöttségmérést.

E.

II. A' Görög Nyelvből

Gedike Fridrik' Görög Olvasó Könyve' hat elsőbb Fejezetjeinek, nyelvtudományi szabályok szerint való fejtegetését.»

FARKAS SÁNDOR
Segéd Tanító.

1835—1836.

A.

A Helvetiai Vallástételt tartók Debreczeni Anya oskolájokban az 1835 '6 Esztendő Első Felénn a Természet Tudományából tanítottak.

Seniore Alessandro Borsnai ao 1833

Nomen subscribentis	ætas	Pe- sign	Natio	Nomen Patris	Erud. Civitas	Patris Nomen	Schol. munde. vener	Yras in bot.	Yras minu.
Person. Almási	15	H.C.	Hung	Josephus	Præc. Pa. V. Dob	Szabolcs	Bösz	2.	00
Trany Johann	17	H.C.	Hung	Georgius	Agricol	Balonta Bihar	Balont	2	00
Barásh Johán	17	H.C.	Hung	Nick	Agricola	N. S. Traskona	Debrec.	2	4.
Bátsi Ladis.	16	H.C.	Hung	Ladis.	Mercat. Debr.	Bihar Debr.	Debr.	2	00
Dalla Stephanus	18	H.C.	Hung.	Alex.	Agricol	B. Ujfal. Bihar	Debr.	2	00
Bartókai Amóni	17	H.C.	Hung	Ludovicus	Compos. Cgrá	Gashon	Debrec.	2	4.
Bartha Josephus	18	H.C.	Hung	Joseph	Agricol	Keretesen	Debrec.	2	00
Barká Ludovicus	17	H.C.	Hung.	Orbus	—	Debrec. Bihar	Leut.	2	4.
Bereki Sam.	17	H.C.	Hung.	Anton.	Agricol	Eszenger	Szabolcs	2.	00
Betzkes Josephus.	15	H.C.	Hung	Francis.	Verb. P. M. Paps	Szabolcs	Debr.	2.	00
Biro' Stephanus	14	H.C.	Hung.	Steph.	Agric.	M. J. Heves	M. J.	2.	00
Borbély Ant.	16	H.C.	Hung	Alexan.	T. A. P.	G. Roff	Heves	2	4

ARANY JÁNOS SUBSCRIPTIONÁLIS LAPJA 1833-BÓL.
(Eredetije a debreczeni ref. főiskolában.)

1. Bevezetés a nevezett Tudományra, úgy mint annak helyes megfogása, felosztása, tanítása, módja, kútfejei, hasznai, történetei:

2. A' közönséges és Mathesisen épülő Physicából.

1. Kiterjedése a testeknek.

2. Áthatatlansága, Tetsző áthatás, lyukatsosság (porosítás), Systema Atomisticum et Dynamicum.

3. Oszthatósága. Határai.

4. Összeállása vagy Szerkesztetése (Cohæsio), Merőség (Soliditás). Hígság, Keménység, Lágyság, Porlóság, Általános és nem Általános összeállítás. Próbátételek, érczekre, fákra, kötelekre, posztókra nézve.

5. Rugóssága (Elasticitas) Példák reá. Magyarázat Boscovich theoriája.

6. Mozgathatósága. Nyugodalom. Mozcás. Ezeknek felosztásai. A mozcás Tudománnya elvonva minden testől (Phoronomia) testekre alkalmaztatva (Mechanica).

Mozcás iránya, útja, ideje, sebessége. Mozcás törvényei, közönségesek, különösek. Egyenes mozcás, Görbe Mozcás, Vezető Sugár, Körmozcás (motus circularis), Körkörmozcás (Ellipticus) alkalmaztatás a Bujdosókra vagy Planétákra.

7. Nehézsége a Testeknek (Gravitas) Földi Nehézség, közönséges Nehézség, Newton Theoriája a közönséges nehézségről. — Ellenvetések az ellen.

8. A nehézség középpontjáról vagy székiről (decentro Gravitatis).

9. Az Eröművekről (de Machinis) Egyes és Többes Eröművekről.

B.

«A Mathesiből tanítottak:

I. A Logarithmusokról.

II. A lapos három szegellésről vagy a lapos három szegek számtáblás méréséről (Trigonometria plana).²

III. Az alkalmaztatott Mathesis Természetéről, részéről.

IV. A látás tudományairól (scientiæ opticæ), nevezetesen:

A) Az egyenes sugárlátásáról (Optica proprie dicta)

B) A fordult sugárlátásról Casoptrica.

C) A tört Sugárlátásról. Dioptrica.*

PAUL SÁRVÁRY mpr. Math. et Phys. Prof. P. O.

C.

«Az 1835/6 Oskolai Esztendő első Felében a 2-ik évi Philosophusok a Történet Tudományból tanulták:

Europa ujjabb Történetei 1-ső és 2-ik szakasszat nevezetesen Déli Europa Történeteiből:

1. Amerika feltaláltatásától V-ik Károlyig.

2. V Károlytól 2-ik Filepig.

3. 2-ik Filep uralkodása kezdetétől annak végéig s a Spanyol hatalom hanyatlásáig.

4. 2-ik Filep halálától a 30 Esztendő Hábóru kezdetéig.

5. A 30 Esztendő Hábóru kezdetétől, annak végéig, vagy a Veszthaliai Békességig.

6. A Veszthaliai Békességtől Cromwell és és Mazarini haláláig.
7. Mazirini halálától a Rysvicki Békességig.

Északi Europa Történeteiből:

1. A Colmári egység felbomlásától a Livoniai háború kezdetéig.
2. A Livoniai háborútól az Orosz Fejedelmi Rurik ház kihalásáig.
3. A Rurik ház kihalásától az Oliviai és Koppenhágai Békességig.
4. Az Oliviai és Koppenhágai Békességtől XII. Károlyig.

D.

Ugyanazoknak magyaráztatott.

1. A Deák Literaturában: Horatius.
2. A Görögben: Gedicke Görög Chrestomathiája és Homerus.»

JOSEPHUS PÉCZELY mpr.
Hist. et Lit. Gr. ac. Lat. Prof P. O.

E.

«Alólírt az 1835/6 oskolai Esztendő Első Felén tanítottam.

A második évi Philosophusoknak:

A Bont vegyítés tudományát vagyis a Kémiát, nevezetesen pedig 1-ször Egy Bévezetést a Kémiai Atyafiságokról, és a nevezetesebb Kémiai Tüneteményekről, munkákról, Edényekről, Szerszámokról.

2-szor A Kémiai Álagokról (elementa) nevezetesen pedig

a) A befoghatatlan és megfontolhatatlan Álagokról (elementa incoërcibilia et inponderabilia) és ezeknek alkalmatosságával azokról a Physicai előismeretekről, mellyek a Kémiában megkívántatnak.

b) A befogható és megfontolható Álagokról (coërcibilia et ponderabilia) közönségessenn és egyenként két szakokra osztván azokat Berzelius szerént t. i. érezeke és nem érezeke.

3-or Az össze tett testek (Corpora composita) véghetetlen seregéből azokat válogattam ki, melyek vagy a Természet vizsgálásra, vagy a közönséges élet kor szükségéire, és a mesterségekre nézve bennünket leginkább érdekelnek 's ezek között némellyeket már az Álagokról való tanításomban bele szőttem, másokról pedig külön Fejezetekben tanítottam, mint nevezetessenn:

a) A Lugszerzőkről (alkalia) különösen a három legnevezetesebbéről.

b) A Földekről (Terræ) különösen Kovarez (Silica) Agyag (Magnesia) Mész (Calcarea) Sulyog (Baryta) és Talak (sic) (Magnesia) Földekről és ezeknek hasznairól.

c) A Savanyokról közönségessenn, a nevezetesebbekről, és azoknak hasznairól pedig különösebben is.

d) A Sókról közönségessenn, és azoknak Kémiai törvényeiről, 's különböző el nevezésekről, különösen a Berzelius ujj Nomenclaturájáról, végezetre a legnevezetesebb sókról és azoknak hasznairól külön külön.»

FRANZ KEREKES mp.
Botan, Miner. Chem. et Technol. Prof. P. O.

Classificatio Auditorum Philosophiae I^{um} in Annum in Collegio Helv. Conf. Addictorum Debrecinensi Semestri Priore Anni Scholastici 183³/₄.¹

Numerus	Cognomen et Nomen	Aetas	Religio	Natio	Locus natalitatis.	Comitatus vel provincia	Pater v. Tutor aut Curator, ejusque Conditio et Habitatio	Togatus seu plus minus beneficiatus, vel non togatus	Classis morum
1.	Almási Gerson	—	—	—	—	—	—	—	—
2.	Aranyi Johan. ²	17	H. C.	Hung.	Szalonta	C. Bihar	P. Georg. agric. ibid.	Togatus	I ^{ae}
3.	Bácsi Ladisl.	—	—	—	—	—	—	—	—

Classis Studiorum.

E Mineralogia Examen non subiit, quia praec. Discen. a. Ex. caet.	E Paedagogica	E Lingua Germanica	Ex Arith. vulgari et univers.	E Lingua Graeca
Examen non subiit quia discessit.		Examen non subiit.		
Cl 1 ^{ae}	Praecep. amplex. caet. Cl 1 ^{ae}	quia discess. praecept. ampl. caet. Em.		

Classificatio Auditorum Philosophiae I^{um} in Annum in Collegio Helv. Conf. Addictorum Debrecinensi semestri poster; Anni Scholastici 183⁴/₅.³

Numerus	Cognomen et Nomen	Aetas	Religio	Natio	Locus natalitatis.	Comitatus vel provincia	Pater v. Tutor aut Curator, ejusque Conditio et Habitatio	Togatus seu plus minus beneficiatus, vel non togatus	Classis morum
1.	Antal Johan.	—	—	—	—	—	—	—	—
2.	Arany Johan.	18	H. C.	Hungarus	Szalonta	C. Bihar	P. Georg. Pleb. ibid.	Togatus	1
3.	Aranyos Ladisl.	—	—	—	—	—	—	—	—

Classis Studiorum.

E Botanica	E Paedagogica	E Lingua Germanica	E Geometria	E Lingua Graeca
E. 15	E. 17	E. 18	E. 23	E. 20

Classificatio Auditorum philosophiae II^{um} in Annum in Collegio Helv. Conf. Addictorum Debrecinensi semestri Priore Anni Scholastici 183⁵/₆.⁴

Numerus	Cognomen et Nomen	Aetas	Religio	Natio	Locus natalitatis.	Comitatus vel provincia	Pater v. Tutor aut Curator, ejusque Conditio et Habitatio	Togatus seu plus minus beneficiatus, vel non togatus	Classis morum
1.	Antal Johan.	—	—	—	—	—	—	—	—
2.	Arany Johan.	19	H. C.	Hungarus	Szalonta	C. Bihar	P. Georgius, Pleb. ibid.	Togatus	1 ^{ae}
3.	Aranyos Ladisl.	—	—	—	—	—	—	—	—

Classis Studiorum.

Ex Trig. plan. et Scient. Opticis	E Hist. Stat. Europ. et Literat. Latina	E Litteratura Graeca	E Chemia
disc. a. Ex. p. cet. Emin.	ante Examen publ. discessit ceterum		
	Eminens	Eminens	Eminens

¹ A tanulók száma: 131. — ² Nyilván tollhába Arany helyett. — ³ A tanulók száma: 117. — ⁴ A tanulók száma: 105.

III.

Arany osztályzatai (L. a 179. l. rovatait). Az 1833/4-ik isk. év első semesterében csak részben, a mennyiségtanból és a görög nyelvből eminens, míg az ásványtanból, neveléstanból és a német nyelvből: Classis 1æ. Hogy mért? Eléggé magyarazzák nehéz anyagi és lelki válságai, főként eleinte, amikről maga tesz tanúságot Önéletrajzában. «Debreczenbe alig vittem annyit, mondja, hogy a *beöltözés* költségeit fedezhessem; hazulról nem vártam, de tudván, hogy szüleim, ha a kis házat fejük felül s a pár köblös földet szájukból el nem adják, nem küldhetnek, nem is kértem. E helyzet iszonyú volt reám nézve. Hány ki ússza így a kollégiumot. Nekem nem volt erélyem küzdeni. Kedvem a tanulástól elment s márcziusban Kis-Ujszállásra mentem . . . stb.» Amint a Classis Studiorum rovatába az egyes tárgyak alá tett megjegyzés is mutatja: Examen non subiit, quia præceptor discessit ante examen.

Az 1833 4-ik isk. év második (posterior) és az 1834 5-ik év első (prior) semesterét kint is tölti a vidéken. E rövid pihenő, derék szellemi környezet és önképzése jelentős eredményeivel az 1835-ik év áprilisében «uj erővel és buzgalommal» tér vissza Debreczenbe s «oly jó ajánlatok kíséretében, hogy professzorai azonnal különösebben kezdenek figyelni rá, s őszig a *gradus elejére* vergődött». Valóban amint a mellékelt rovat mutatja, a 117 tanulótlárs között egyszerre a 20-ik eminens lett az osztályban. De amikor már így anyagilag is segítve lőn rajta — folytatja tovább Arany — s a kitüntető figyelemnek egyéb jelei sem hiányzottak tanárai részéről, kalandos életpályáról ábrándozva unni kezdé az iskolai egyhangúságot, hosszallani a pályát, s művészi álmokért hevülve 1836 februárjában önkénynt oda hagyá a collegiumot, ismét színjeles bizonyítvánnyal. Rangja ugyan a 105 tanuló között, mivel ismét a félévi examenek előtt távozik, nincs jelezve, de talán még a mult félévinél is fényesebb osztályzatot kaphatott, amennyiben bizonyítványa minden rovatában ezt találjuk: *ceterum eminens*. Valószínűleg erre a «Testimoniumára» céloz a Bolond Istók II-ik énekében (64. v. sz.), amikor a színigazgató előtt, bemutatkozáskor:

Kibontá nagy bizonytság levelét.
Belétekint az, csak vállán keresztül,
Pedig vírit ám a *sok eminenstül*.

PAP KÁROLY.